

TEOFIL DĄBROWSKI

WPLYW ILOŚCI AZOTU BIAŁKOWEGO I AMINOKWASOWEGO NA GATUNEK HERBAT

Dział Higieny Żywności i Żywności WSSE w Gdańsku

W skład herbaty wchodzi wiele składników. Są to: woda, białka, aminokwasy, kofeina, teofilina, teobromina, olejki eteryczne, cukry, związki mineralne, adenina, aminopuryny, chlorofil, ksantofil, karoten, woski, kwercetyna oraz nieznaczna ilość witamin i enzymów (1). Ta różnorodność składu zmienia się ilościowo w zależności od klimatu, nasłonecznienia, gatunku krzewu, pory roku, położenia plantacji nad poziomem morza oraz od warunków agrotechnicznych. W rezultacie otrzymując herbatę z tej samej plantacji, lecz z różnych okresów, mamy do czynienia prawie zawsze z odmiennym artykułem. Ilości poszczególnych składników herbaty w takich przypadkach są zmienne. Obecnie wyraża się pogląd, że niedaleki jest już czas, kiedy wartość herbaty oceniać się będzie wyłącznie przez badania chemiczne i dlatego chcąc stworzyć pewne obiektywne kryteria oceny chemicznej herbaty przeprowadziłem szereg analiz poszczególnych herbat różniących się między sobą rodzajem, miejscem pochodzenia i ogólną kiperską oceną organoleptyczną.

Badania herbat przeprowadzałem pod względem zawartości w nich białek, aminokwasów, garbników, kofeiny, wyciągu wodnego, łądzynek i zawartości popiołów, podając przy tym ocenę organoleptyczną (2), (3). Jednym z głównych czynników wpływających na ilościowy i jakościowy skład komórki liścia herbaty są białka i produkty ich rozpadu — aminokwasy (4, 5). Stanowią one podstawę funkcjonalności komórki roślinnej.

Odnosnie do zawartości białek i aminokwasów w herbacie oraz ich wpływu na kształtowanie się jakości czarnej i zielonej herbaty wielu badaczy wyraziło różny pogląd.

Pierwsze dość szczegółowe badania nad białkami assamskich herbat rozpoczął *Harler* (3) w roku 1933. Według jego badań ogólna zawartość azotu w herbacie wynosi 4,59%, w tym azot rozpuszczalny w wodzie stanowi 2,22%, azot kofeiny 1,15%, azot wytrącony kwasem fosforowolframowym 0,47% i azot wytrącony octanem ołowiu 0,44%. Odmienne stanowisko w sprawie białek herbacianych zajął *Shaw* (6), który twierdzi, że w herbacie mamy do czynienia w przeważającej mierze z rozpuszczalnym azotem kofeiny i teofiliny oraz z nierozpuszczalnym azotem glutelin i kompleksem białkowo-taninowym.

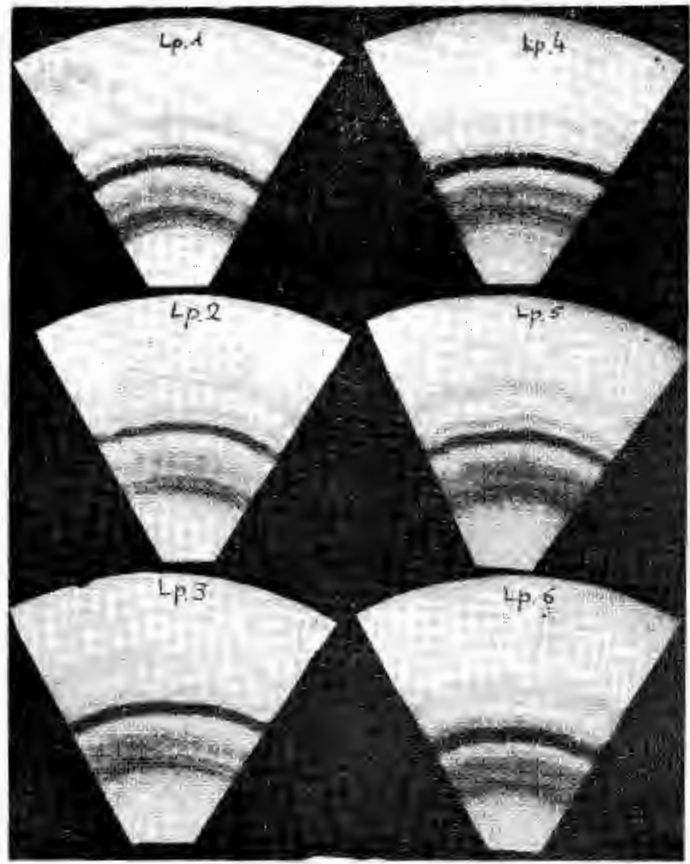
Nad zawartością azotu prowadził badania *Woroncow* (7) i *Serenkow* (8). Pierwszy oznaczał zawartość w poszczególnych gatunkach herbat i według jego opinii herbata cejlońska zawiera ogólnego azotu 4,10%, chińska — 4,19%, czakwińska — 4,30% i azargelska — 4,72%. *Serenkow* oprócz ogólnego azotu oznaczał w herbatach niektóre aminokwasy. Wszyscy badacze zajmujący się zawartością azotu w liściach zielonej

i czarnej herbaty stwierdzają, że herbaty z krzewów rosnących w południowych rejonach, bardziej nasłonecznionych posiadają w swym składzie mniej ogólnego azotu, aniżeli krzewy rosnące bardziej na północy. Stwierdzili oni również, że na zawartość azotu dodatkowo wpływa jakość gleby. Gleby Gruzji i Chin bogate w związki humusowe odznaczają się dużą zawartością azotu, podczas gdy gleby Jawy, Cejlonu, Sumatry są typowymi glebami laterytowymi, ubogimi w azot, bogate natomiast w związki alkaliczne. Oprócz wpływu nasłonecznienia i stanu gleby (9) na zawartość azotu w liściach dużą rolę odgrywają sztuczne nawozy azotowe. Japończycy na swych plantacjach, chcąc zwiększyć zawartość ogólnego azotu w zielonej herbacie, nawożą plantacje dużą ilością sztucznych nawozów azotowych zacierając jednocześnie krzewy przed nadmiernym nasłonecznieniem. Taki rodzaj uprawy prowadzi do intensywnego wzrostu azotu w liściach herbaty i jak podaje *Harler* zielona herbata japońska zawiera około 5,69% azotu, co w przeliczeniu na białko wynosi około 35,58%. W liściach tych herbat istnieje odwrotna zależność między ilością białek i garbnikami. Dlatego też herbaty japońskie zawierają zmniejszone ilości garbników w porównaniu z herbatami czarnymi.

W technologii herbaty, która zasadniczo dzieli się na pięć faz, jak wędnięcie, skręcanie, fermentacja, suszenie i sortowanie liścia, największą uwagę kładzie się na skręcanie i fermentację, gdyż w tych dwóch fazach zachodzą przemiany białkowe, polegające na hydrolizie i syntezie (10). W technologii część nierozpuszczalnych białek na skutek procesów enzymatycznych przechodzi w białka rozpuszczalne. Ilość ta wg *Van Romburgha*, *Lehmana* (11) i *Woroncowa* wynosi średnio 6% ogólnej ilości białek nierozpuszczalnych. Ilość białek, ich przemiany i produkty rozpadu, kształtują charakter i gatunek liścia. *Oparin* (12) i *Bokuczawa* (11) na podstawie swych badań udowodnili, że są one decydującym czynnikiem, obok garbników, które kształtują charakter herbaty. One to bowiem stanowią ochronę fermentów przed inaktywującym działaniem garbników, pozwalają działać tannazie, która z kolei rozszczepiając garbniki powoduje nadanie smaku i barwy wyciągowi wodnemu herbaty. Produkty rozpadu białek — aminokwasy wg *Kretowicza*, *Tokarewa*, *Pertowa*, *Drczdowa* (11) i *Bokuczawy* przyczyniają się do tworzenia aromatu herbacianego. Podstawą powstawania aromatów jest dezaminacja aminokwasów w obecności kwasu chlorogenowego na skutek działania chinonów.

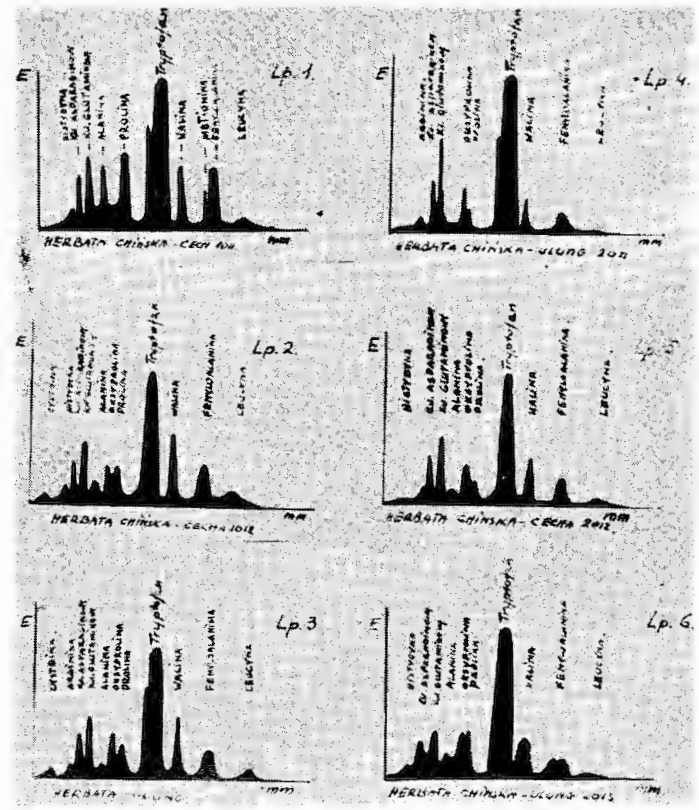
Bokuczawa ogrzewając szereg aminokwasów z taniną wykazał powstawanie różnych zapachów kwiatowych. Obok tanin w tworzeniu zapachów aromatów kwiatowych biorą udział również monosacharydy, które łącząc się z aminokwasami dają szczególnie w podwyższonej temperaturze (suszenie herbaty) związki zapachowe. Jak wykazuje *Bokuczawa* i *Popow* (13) aminokwasy z garbnikami i aldehydami tworzą brązowo-czerwone barwniki spełniając tym samym ważną rolę w nadaniu barwy naparowi.

Przystępując do ilościowego oznaczenia białek i produktów ich rozkładu aminokwasów w poszczególnych herbatkach musiałem się liczyć z obecnością innych związków azotowych takimi jak hypoksantyna (6-hydroksypuryna), ksantyna (2,6-dwuhydroksypuryna), adeina (6-aminopuryna), teofilina, teobromina (1,3 i 3,7 — dwumetyloksantyna) oraz kofeina (1, 3, 7 — trójmetyloksantyna). Wszystkie te związki razem wzięte

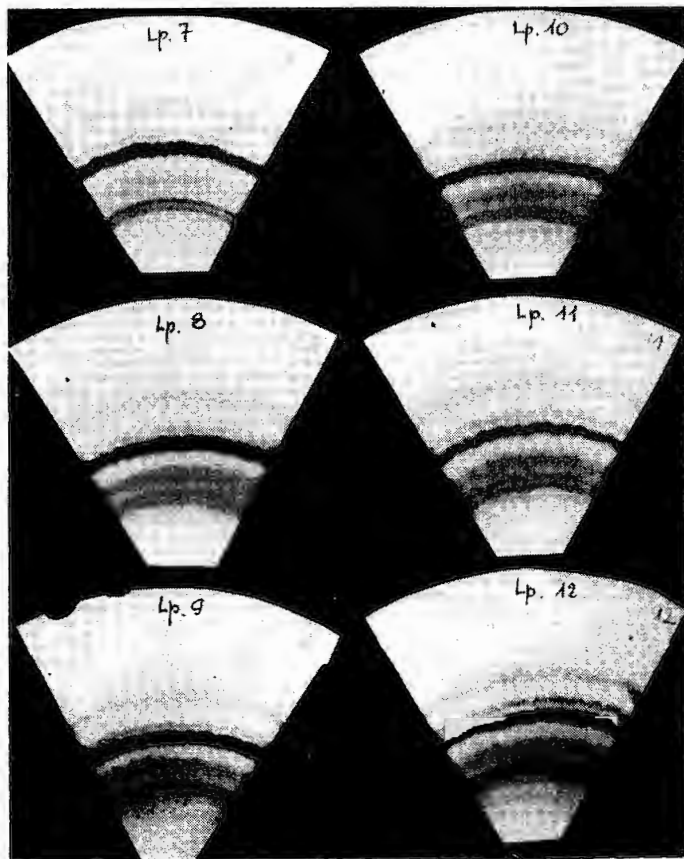
Ryc. 1.

Fotografie rozwiniętych chromatogramów poszczególnych herbat wybarwionych ninhydryną. (Umieszczone numery Lp. na chromatogramach odpowiadają numerom herbat w tab. I.

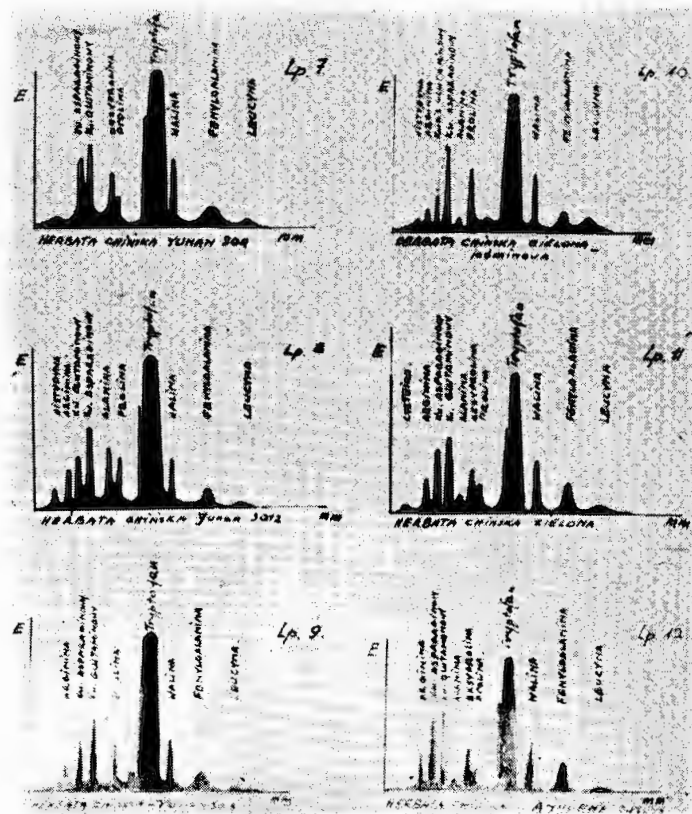
Ryc. 1a.

Wykresy, rozdziu mieszanki aminokwasów poszczególnych gatunków herbat. (Numery Lp. wykresów odpowiadają numerom fotografii umieszczonych obok).

Ryc. 2.

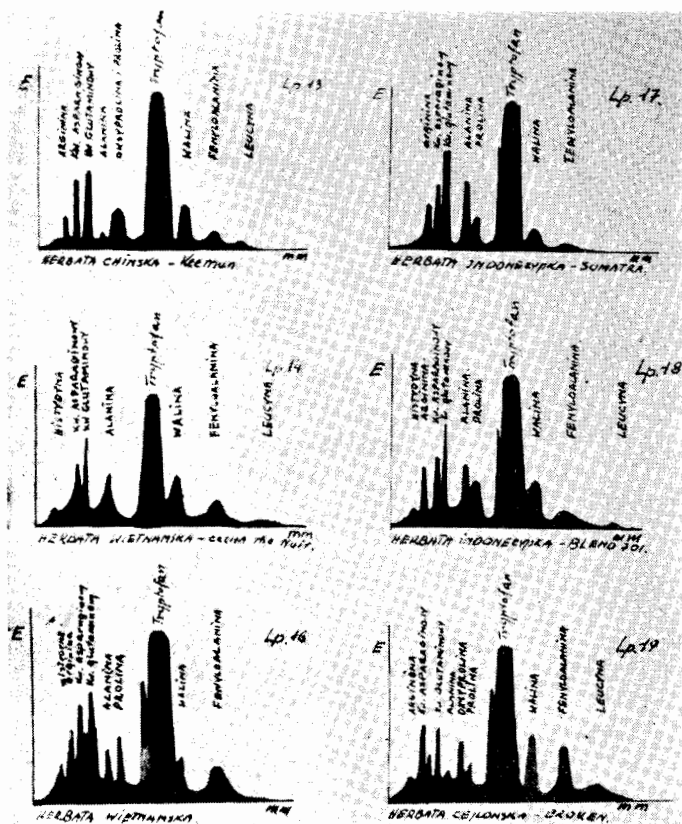
Fotografie rozwiniętych chromatogramów poszczególnych herbat wybarwionych ninhydriną. (Umieszczone numery na chromatogramach odpowiadają numerom herbat w tab. I.

Ryc. 2a.

Wykres rozdziału mieszaniny aminokwasów poszczególnych gatunków herbat. (Numery Lp. wykresów odpowiadają numerom fotografii umieszczonych obok).

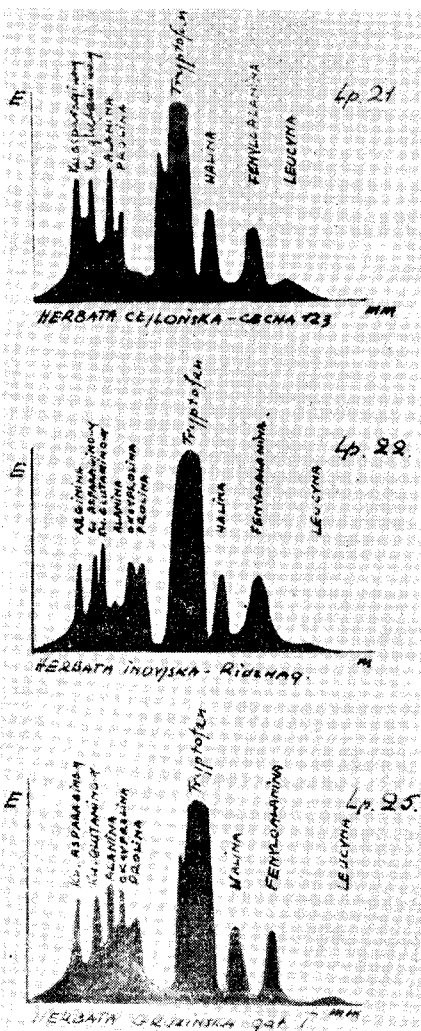
z wyjątkiem kofeiny występują wprawdzie w niewielkiej ilości, lecz mogą przy małej ilości aminokwasów stanowić poważny procent rozpuszczalnego azotu. Wiedząc o obecności powyższych związków azotowych w badanym materiale zastosowałem następującą metodę. Oznaczałem azot met. Kjeldahla, ekstrahowałem azot niebiałkowy (aminokwasy) jak również oznaczałem osobno pochodne ksantyny (kofeinę, teofilinę, i teobrominę). Sumaryczną ilość białek otrzymywałem odejmując od ogólnego azotu, azot aminokwasów i sumę pochodnych ksantyn, któ-

Ryc. 3. Wykresy rozdzieleń mieszaniny aminokwasów poszczególnych gatunków herbat. (Numery Lp. wykresów odpowiadają numerom herbat umieszczonych w tabeli I).

ra ogólnie oznaczyłem jako kofeinę ze względu na minimalną ilość teofiliny i teobrominy. Oprócz powyższych badań przeprowadzałem ilościowe zróżnicowanie metodą chromatograficzną wolnych aminokwasów zawartych w poszczególnych gatunkach herbat. Wyniki tych badań przedstawiam na fotografiach i wykresach Ryc. 1, 2, 3, 4.*

Oznaczanie azotu ogólnego met. Kjeldahla wykonywałem następująco: 1 g sproszkowanej herbaty w łódeczce szklanej przenosiłem do kolby Kjeldahla dodawałem 25 ml stężonego kwasu siarkowego, 8 g siarczanu potasowego i 0,5 g siarczanu miedzi. Kolbę umieszczałem pochyło na siatce azbestowej, ogrzewałem na niewielkim płomieniu do chwili usta-

Ryc. 4.

Wykresy rozdzielu mieszaniny aminokwasów poszczególnych gatunków herbat. (Numery Lp. wykresów odpowiadają numerom herbat umieszczonych w tabeli I).

ryc. 5. Rozpuszczalnikiem był n-butanol + kwas octowy + woda w stosunku objętościowym 4:1:5 (4). Rozpuszczalnik przez chromatogram przepuszczałem trzykrotnie celem dokładnego uszeregowania aminokwasów.

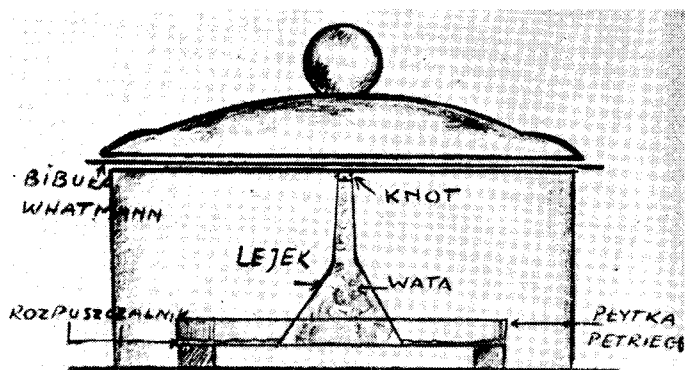
Temperatura komory w czasie rozwijania chromatogramów wynosiła średnio 18°. Do celów porównawczych wykrytych aminokwasów użyłem wzorca mieszaniny 18 aminokwasów w ilościach podanych przez *Niewiarowicza* (15). Wywołanie wszystkich chromatogramów przeprowadza-

nia pienienia się zawartości. Po ustaniu pienienia kolbę przenosiłem na specjalny piec szeregowy, gdzie spalanie odbywało się bezpośrednio na płomieniu gazowym. Po 8 godzinach spalania kiedy roztwór całkowicie odparował się, przenosiłem go do aparatu Kjeldahla. Dalsze oznaczenie jak alkalizowanie roztworu i odpędzanie z parą wodną amoniaku robiłem według wskazań podanych przez *Krauzego* (17).

Azot aminokwasowy (rozpuszczalny) oznaczałem w następujący sposób. Sproszkowaną próbkę badanej herbaty w ilości 20 g poddawałem ekstrakcji chloroformowej celem usunięcia kofeiny i innych pochodnych ksantyny. Uwolnioną od pochodnych ksantyny próbkę poddawałem czterokrotnej elucji każdorazowo 200 ml 75% alkoholu etylowego. Zebrane ekstrakty dzieliłem na dwie równe części, po oddestylowaniu rozpuszczalnika, oznaczałem zawartość azotu metodą analogiczną jak przy azocie ogólnym w drugiej zaś części, po zagęszczeniu roztworu do objętości 10 ml, oznaczałem w nim chromatograficznie obecność poszczególnych aminokwasów. Roztwór ten był uprzednio odwirowany w celu usunięcia nierozpuszczalnych związków humusowych. Otrzymane w ten sposób aminokwasy nanosiłem trzykrotnie w ilości 0,002 ml pipetą hematologiczną na bibułę Whatman Nr 1 pociętą w sektory.

Schemat komory do chromatografii choryzontalnej przedstawiłem w

* Ze względu na brak miejsca w tekście załączam jedynie tylko część fotografii chromatogramów.

Ryc. 5. Schemat komory chromatograficznej do rozwijania chromatogramów wg Givt

Tabela I

Zestawienie zawartości azotu ogólnego i aminokwasowego w herbatach chińskich, wietnamskich, indonezyjskich, cejlońskich, indyjskich i gruzińskich

L.p.	Pochodzenie i cecha herbaty	Zawartość ogólnego azotu w %	Zawartość aminokwasowego azotu w %
1	chińska — cecha 1011	4,48	0,80
2	chińska — cecha 1012	4,50	0,63
3	chińska — Ulung	4,49	0,67
4	chińska — Ulung 2011	4,52	0,59
5	chińska — Ulung 2012	4,47	0,64
6	chińska — Ulung 2013	4,40	0,78
7	chińska — Yunan 3011	4,71	0,78
8	chińska — Yunan 3012	4,94	0,80
9	chińska — Yunan 3013	4,62	0,68
10	chińska zielona jasmিনowa	4,94	0,76
11	chińska zielona	4,90	0,74
12	chińska zielona-Anhüene	4,83	0,60
13	chińska — cecha Keenum	4,41	0,79
14	wietnamska — cecha the Noir	4,12	0,78
15	wietnamska — cecha the Noir 3p	4,29	—
16	wietnamska	4,37	1,12
17	indonezyjska — cecha Sumatra	4,10	0,79
18	indonezyjska — cecha Blend 701	4,20	0,88
19	cejlońska — Broken	4,46	0,91
20	cejlońska — cecha 114	4,38	—
21	cejlońska — cecha 123	4,41	1,02
22	indyjska — cecha Ridzwag	4,38	0,98
23	indyjska — cecha Assam	4,42	—
24	indyjska — cecha Madras	4,40	—
25	gruzińska I gat.	4,58	0,99
26	gruzińska II gat.	4,60	—

łem metodą zanurzeniową, używając izatyny (0,2 g izatyny w 4 ml CH_3COOH 96% i 96 ml acetonu) (16) oraz ninhydryny (0,2 g ninhydryny, 1% CH_3COOH 96%, w czystym acetonie) (17).

Izatynę dającą większą różnorodność barw używałem jako dodatkowe uzupełnienie przy identyfikacji poszczególnych aminokwasów. Do oznaczeń ilościowych wybarwiałem chromatogramy ninhydryną. Zabarwione chromatogramy ciąłem na łukowate 1 mm paski i eluowałem każdy paseczek w 4 ml 75% alkoholu etylowego zawierającego 0,2 mg $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ (18). Intensywność koloru mierzyłem w fotokolorymetrze Pulfricha przy użyciu filtr S53.

Wybarwione aminokwasy ninhydryny i wykresy ich zawartości z poszczególnych herbat przedstawiłem na ryc. 1, 2, 2a, 3, 4, 5, 6.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Interpretując wyniki badań nad zawartością azotu ogólnego, aminokwasowego oraz badania chromatograficzne aminokwasów należy stwierdzić, że herbaty ze stref północnych (chińskie i gruzińskie) zawierają azotu ogólnego w granicach od 4,40% do 4,94%, średnio 4,63%; azotu aminokwasowego od 0,59% do 0,80%, średnio 0,71%.

Herbaty ze stref subtropikalnych i tropikalnych: indyjskie, cejlońskie, wietnamskie i indonezyjskie mają azotu ogólnego od 4,10% do 4,46%, średnio 4,32%; azotu aminokwasowego od 0,78% do 1,12%, średnio 0,93%.

Ta odwrotna zależność między azotem ogólnym a aminokwasowym (niezwiązanym) w herbatach ze stref północnych a subtropikalnych i tropikalnych jest wskaźnikiem, że w danej herbacie proces hydrolizy białka został bardzo daleko posunięty. Duża ilość wolnych aminokwasów świadczyć może o zwiększaniu jakości surowca procesami technologicznymi. Ilość wolnych aminokwasów w gotowej herbacie oscylująca w granicach 0,9 — 1% świadczyć może o dobrze sfermentowanej herbacie.

Stosunek azotu aminokwasowego do białkowego w danym gatunku i rodzaju rośliny jest prawie wielkością stałą, zależy jedynie, jak stwierdził *Neurath* i *Keuneth* (19), od warunków klimatycznych, rodzaju gleby i wzrostu komórek.

Według moich badań stosunek ten w herbatach chińskich wynosi 0,46, w herbatach gruzińskich 0,55, a w pozostałych badanych, które obejmują jako jedną grupę cejlońskie, indyjskie i indonezyjskie stosunek ten wynosi 0,62.

W czasie identyfikacji wolnych aminokwasów w badanych herbatach stwierdziłem obecność następujących aminokwasów: cysteinę, histynę, kwas asparaginowy, kwas glutaminowy, alaninę, oksyprolinę, prolinę, tryptofan, metioninę, fenyloalaninę i leucynę.

Według moich badań w chromatogramach najobficiej występuje tryptofan oznaczony przez niektórych badaczy jako teatanina.

Dzięki zastosowaniu wybarwiania chromatogramów izatyną udało mi się wykryć oksyprolinę, o której brak wzmianek w fachowym piśmiennictwie o herbacie.

T. Домбровский

ВЛИЯНИЕ КОЛИЧЕСТВА БЕЛКОВОГО И АМИНОКИСЛОТНОГО БЕЛКА НА КАЧЕСТВО ЧАЯ

Содержание

Автор констатировал, что чай северных полос: китайский, грузинский содержат общего азота в количестве от 4,40% до 4,96%, азота бинокислотного от 0,59% до 0,80%.

Чай полос субтропических и тропических: индийский, вьетнамский и индонезийский — общего азота от 0,78% до 1,12%.

В чае автор обозначил следующие аминокислоты: цистеин, гистидин, аспарагиновая кислота, глютаминовая кислота, аланин, пролин, оксипролин, триптофан, метионин, фенилаланин и леуцин.

T. Dąbrowski

PROTEIN AND AMINO ACID NITROGEN VERSUS GRADE OF TEA

Summary

Author found that the teas from northern areas (China, Gruzja) shows higher contents of total nitrogen (4.40 — 4.96%) and lower contents of amino acid nitrogen (0.59 — 0.80%) than the teas from subtropical and tropical areas (India, Indonesia, Vietnam) which showed 4.10 — 4.46% of total and 0.78 — 1.12% of amino acid nitrogen.

In all samples of tea author has determined following amino acids: cysteine, histidine, aspartic acid, glutamic acid, alanine, proline, oxyproline, tryptophane, methionine, phenylalanine and leucine.

PIŚMIENICTWO

1. Böhmer A., Juckenack A., Tillmans J.: Handbuch der Lebensmittelchemie, J. Springer, Berlin 1934. — 2. Dąbrowski T.: Praca w druku, Roczniki PZH, Warszawa. — 3. Harler G. R.: The Culture and Marketing of Thea, Oxford University Press, London 1958. — 4. Kursanow A. L.: Biochimia czajin. proizw., 32, Sb. 1, 1935. — 5. Bokuczawa M. A., Popow W. P.: Dokł. ANSSSR, 145, 99, 1954. — 6. Shaw W. S., Jones.: Theotannin, Madras 1932. — 7. Woroncow W. E.: Biochimia czaja, Piszczepromizdat, Moskwa 1946. — 8. Serenkow G. P.: Sow. subtropiki, 22, 8, 1940. — 9. Bokuczawa M. A.: Biochimia czajin. proizw., 49, 3, 1937. — 10. Bokuczawa M. A., Szubert T. A.: idem, 90, 6, 1950.
11. Bokuczawa M. A.: Biochimia czaja i czajnego proizwodstwa, Moskwa 1958. — 12. Oparin A. J.: Biochimia czajin. proizw., 95, sb. 3, 1937. — 13. Bokuczawa M. A., Popow W. R.: Dokł. ANSSSR, 284, 114, 1957. — 14. Moore S., Stein W. H.: J. Biol. Chem., 367, 176, 1948. — 15. Niewiarowicz A.: Przemysł Spożywczy, 12, 501, 1955. — 16. Noworytko J., Sarnecka-Keller M.: Acta Biochem. Pol., 2, 91, 1955. — 17. Roland Ir. I. F., Gross A. M.: Anal. Chem. Soc., 4121, 71 1949. — 18. Giri K. V., Radha Krishnan A. N., Vaidyanathan C. S.: Nature, 1025, 170, 1952. — 19. Neurath H., Kenneth B.: The Proteins, Vol I, II, Akad. Press, New York 1953 — 1954.